

Jasna D. Bičanić
Filozofski fakultet u Zagrebu –
poslijediplomski doktorski studij
glotodidaktike
Sveučilište u Rijeci
Filozofski fakultet, Odsjek za kroatistiku
jasna.bicanic@uniri.hr

Originalni istraživački rad
UDK: 371.3::81'242
DOI: 10.19090/mv.2019.10.13-31

Maja G. Opašić
Sveučilište u Rijeci
Učiteljski fakultet, Katedra za metodike
nastavnih predmeta humanističkih znanosti i
umjetnosti
mopasic@uniri.hr

KOREKTIVNA POVROTNA INFORMACIJA U POUČAVANJU MATERINSKOGA JEZIKA

APSTRAKT: Ispravljanje učeničkih pogrešaka jedna je od tema o kojima se najčešće raspravlja u vezi s poučavanjem i učenjem materinskoga i inoga jezika. U središtu je ovoga rada učenički doživljaj učiteljeve korektivne povratne informacije i njezina učinkovitost. Istraživanje je pokazalo da se korektivna povratna informacija primjenjuje u školskoj zadaći ispitivanja, te da su ispitanici svjesni pojedinih namjernih postupaka učitelja u vezi s njihovim pogreškama u školskim zadaćama. Ispitanici najčešće prepoznaju korektorske znakove i opisni komentar kao tipove korektivne povratne informacije. Istraživanje je pokazalo da ispitanici, ako još ne vladaju pojedinom jezičnom jedinicom, sustavno griješe u pisanju ispravka, neovisno o primijenjenom tipu korektivne povratne informacije. Ipak, češće pišu normativne oblike uz izravno ispravljanje, dok im je podjednako teško uz korektorske znakove i opisni komentar. Ti rezultati upućuju na važnost ovladavanja pojedinom jezičnom jedinicom kao preduvjetu točnog ispravljanja uz bilo koji tip korektivne povratne informacije.

Ključne riječi: korektivna povratna informacija, ispravljanje pogrešaka, pisani radovi, školska zadaća, učenici.

CORRECTIVE FEEDBACK IN MOTHER TONGUE TEACHING

ABSTRACT: Error correction is a frequently debated topic in the field of mother tongue and second language teaching and learning. This study focuses on students' perception of teachers' corrective feedback and its effectiveness. The research has shown that written corrective feedback is used in school assignments and that the participants are aware of teachers' treatments of their errors in certain cases. The participants most often recognize correction marks and descriptive comments as types of written corrective feedback in school assignments. Moreover, the research has shown that the participants regularly fail to

correct their errors regardless of the type of corrective feedback employed if they have still not mastered the language unit in question. However, they are more likely to produce standard forms with direct error correction, while they find it equally difficult with the help of correction marks and descriptive comments. These results point to the fact that the mastery of specific language units is a prerequisite for successful error correction, regardless of the type of corrective feedback provided.

Key words: corrective feedback, error correction, written assignments, school assignment, students.

1. UVOD

Korektivna povratna informacija jedna je od tema o kojoj se najčešće raspravlja u vezi s poučavanjem i učenjem jezika (...), kao i jedno od gorućih teorijskih pitanja, zastupljeno u raspravama o usvajanju materinskoga i inoga jezika (Mifka-Profozić 2016). U vezi s tim, otvaraju se brojna pitanja: utječe li ona na jezični napredak, koje pogreške treba ispraviti, tko treba ispravljati – učenik i/ili učitelj, koji je tip korektivne povratne informacije najučinkovitiji, koje je najbolje vrijeme za to i sl. (Ellis 2009a).

Uloga je učitelja u davanju korektivne povratne informacije iznimno važna, ali istovremeno predstavlja i zahtjevan posao koji iziskuje mnogo vremena i truda. Učitelji su svjesni važnosti toga procesa te propituju koji su najbolji tipovi korektivne povratne informacije (Ferris et al. 2011). No, istraživanja usmjerena na učenike, njihova vjerovanja i stavove o ispravljanju pogrešaka puno su rjeđa u odnosu na istraživanja usmjerena na učitelje. Izdvojiti valja istraživanja korektivne povratne informacije u učenju stranoga jezika¹ koja su pokazala kako učenici žele primiti učiteljevu povratnu informaciju o svojim pisanim radovima i smatraju da od toga imaju koristi. Stoga je važno da učitelj osvijesti odnos između onoga što on procjenjuje korisnim i onoga što je učenicima važno, jer ignoriranje može utjecati na motivaciju učenika. No, pritom treba uzeti u obzir da su učeničke preferencije i očekivanja često pod utjecajem iskustva učenja jezika (Lee 2005). U skladu s time učitelji trebaju utvrditi stavove svojih učenika prema korektivnoj povratnoj informaciji, prilagoditi tipove korektivne povratne informacije svojim učenicima, odnosno uzeti u obzir što, kada i kako ispravljaju, tj. uvažiti kognitivne i emocionalne potrebe učenika².

Cilj je ovoga rada istražiti prepoznaju li učenici korektivnu povratnu informaciju u pisanim radovima, te koliko je učinkovito primjenjuju u ispravljanju

---

¹ Usp. Leki 1991; Lee 2005.

² Usp. Ellis 2009a, Amrhein, Nassaji 2010.

odabranih jezičnih oblika kojima je potrebno ovladati učenjem u nastavi Hrvatskoga jezika. Ispravljanjem nenormativnih oblika pomoću različitih tipova korektivne povratne informacije nastojalo se istražiti uz koji tip učenici napišu najviše točnih oblika. Osim toga, pokušava se utvrditi može li pisanje točnih oblika biti povezano s primijenjenim tipom korektivne povratne informacije ili je u vezi s ovladanošću izdvojenom gramatičkom kategorijom.

2. KOREKTIVNA POVRATNA INFORMACIJA U TEORIJI I PRAKSI

Korektivna povratna informacija (engl. *corrective feedback*) termin je koji u hrvatskoj literaturi navodi Mifka-Profozić (2016), a u nastavnoj se praksi odnosi na različite tipove naznačivanja i ispravljanja pogrešaka. Jednu od prvih definicija dao je Chaudron (1977 prema Mifka-Profozić 2016) navodeći da je ispravljanje „svaka reakcija učitelja koja jasno mijenja, ne odobrava ili zahtijeva poboljšanje onoga što je učenik rekao”. Korektivna povratna informacija je način poticanja učenikove motivacije i osiguravanja jezične točnosti (Ellis 2009a), a može biti pozitivna ili negativna, pisana ili usmena, učiteljeva ili vršnjačka. U ovome je radu učiteljeva pisana korektivna povratna informacija u središtu istraživanja, a može biti na dvjema razinama: učitelji pogrešku mogu ispraviti (ispisivanjem pravilnoga rješenja) ili je samo naznačiti (i tada naznačivanje pogreške prati različiti stupanj metalingvističkoga pojašnjenja³).

2.1. Što podliježe korektivnoj povratnoj informaciji?

U učenikovu pisanome radu korektivnoj povratnoj informaciji podliježe svako odstupanje od norme i ono se naziva pogreškom⁴ (Težak 1998, Rosandić

---

³ Lee (2005) ističe da valja paziti na uporabu metalingvističkog znanja koje učenici mogu razumjeti u primjeni korektorskih znakova. S tim je u vezi i odnos prema poučavanju jezika prije i nakon jezične automatizacije koju se vezuje uz dvanaestu godinu učenikova života i prijelaz iz faze konkretnih misaonih operacija u fazu apstraktnih operacija. Nastava Hrvatskoga jezika trebala bi biti usmjerena ka razvijanju komunikacijske kompetencije u odnosu na lingvističku kompetenciju do kraja 6. razreda (što odgovara razdoblju jezične automatizacije), pa se postavlja pitanje stupnja učenikova razumijevanja metalingvističkih pojašnjenja u primjeni korektivne informacije prije jezične automatizacije.

⁴ Jelaska i Bjedov (2015) normativno netočne oblike (pogreške) u učeničkoj proizvodnji dijele na: propuste, pogreške i odstupanja (te dvojnosti i promjene) i tu kategorizaciju valja uvažiti u vezi s ovladavanjem (učenjem i poučavanjem) materinskim jezikom. S obzirom da se u ovome radu neće analizirati uzroci proizvodnje normativno netočnih oblika, u vezi se s davanjem korektivne povratne

2002, Visinko 2010). Postoje različite vrste pogrešaka, a mogu se razlikovati jezične i nejezične pogreške. Prema Rosandiću (2002) jezičnim pogreškama smatraju se odstupanja na pravopisnoj, gramatičkoj (morfološkoj, sintaktičkoj, tvorbenoj), leksičkoj i stilističkoj razini, dok se nejezičnima mogu smatrati odstupanja na razini sadržaja, logičke organizacije i interpretacije (sadržajne, logičke, kompozicijske i interpretacijske pogreške).

2.2. Kada se u pisanim radovima primjenjuje korektivna povratna informacija?

Pisani radovi (sastavci) mogu biti u funkciji uvježbavanja, ali i provjere usvojenosti određenoga sadržaja (o različitim oblicima jezičnoga izražavanja). U oba slučaja u hrvatskoj se nastavnoj praksi primjenjuje korektivna povratna informacija. Pisane radove najčešće ispravlja učitelj, ali to mogu činiti i učenici. Nakon svakoga pisanog rada učenici bi trebali pisati ispravak, ali se ispravak od učenika traži najčešće samo nakon pisanja školske zadaće (dvaput ili triput godišnje). Tada, ovisno o broju i vrsti pogrešaka, te ocjeni, učenici prepisuju samo pojedine dijelove teksta u kojima je označena pogreška ili cijeli tekst. Međutim, istraživanja su pokazala da učenici više pažnje usmjeravaju na povratnu informaciju učitelja o svome pisanu radu za sve inačice teksta nastale prije završne inačice (Ferris 1995, Lee 2005), pa bi u tome smjeru trebalo ići i pri promjeni uobičajene prakse u nastavi materinskoga jezika u hrvatskim školama. Korektivnoj bi povratnoj informaciji trebalo pristupiti kao načinu učenja, a ne samo kao sastavnici ocjenjivanja.

2.3. Tipovi pisane korektivne povratne informacije

Ovisno o tome hoće li učitelj pogrešku samo naznačiti ili će je ispraviti razlikovat će se stupanj učenikove angažiranosti tijekom pisanja ispravka. S obzirom na navedeno, u hrvatskoj nastavnoj praksi razlikujemo četiri tipa korektivne povratne informacije: izravno ispravljanje pogrešaka, označivanje pogreške korektorskim znakovima, podcrtavanje s metalingvističkim komentarom na rubnici i opisni komentar (prema Težak 1998, Rosandić 2002, Visinko 2010, Pavličević-Franić 2005, Ellis 2009).

---

informacije rabi termin pogreška za svako odstupanje od norme koje u pisanome radu podliježe naznačivanju i ispravljanju.

Izravnim ispravljanjem pogrešaka učitelj predlaže učeniku ispravnu inačicu načinjene pogreške. Pogrešku se izravno može ispraviti tako da učitelj u tekstu podcrta ili precrta pogrešku, a iznad nje ili na rubnici napiše točno rješenje, npr. (1)

- (1) *automobilom*
U školu idem ~~sa~~ automobilom.

Prednost je primjene ovoga tipa korektivne povratne informacije u tome da pruža učenicima vodstvo kako ispraviti pogreške, a poželjan je kada učenik ne zna točan oblik jer još nije poučen određenom jezičnom sadržaju. Nedostatak je da iziskuje vrlo malo učenikove angažiranosti. Ovo je jedini tip korektivne povratne informacije koji pogrešku ispravlja i daje točno rješenje.

Za razliku od izravnoga ispravljanja, korektorskim se znakovima različiti tipovi pogrešaka (pravopisna, gramatička, leksička, stilistička) podcrtavaju odgovarajućim dogovorenim znakom (2).

- (2) *U školu idem s autobusom.*
 (dvije ravne crte oznaka su za gramatičku pogrešku)

Korektorski je znak metalingvističko pojašnjenje kojim se pogreška samo označuje, a ne ispravlja. Riječ je o tipu korektivne povratne informacije kojim se učenika znakovima upućuje na kategoriju pogreške, a pritom bi znakovi trebali biti jednoznačni i učenicima poznati. Smatramo ovaj tip najzahtjevnijim jer učenik mora prvo prepoznati odgovarajući znak za kategoriju pogreške (npr. dvije crte), a potom sam otkriti njezinu vrstu (npr. besprijedložni instrumental sredstva) i napisati točno rješenje.

Podcrtavanje s metalingvističkim komentarom na rubnici još je jedan tip korektivne povratne informacije kojim se pogreške samo naznačuju. Može uključiti: podcrtavanje pogreške u tekstu, a na rubnici se imenuje vrsta pogreške (npr. prijedlog *s/sa*, kao u 3) ili označivanje pogreške i navođenje izvora koji učenici mogu konzultirati kako bi pronašli ispravno rješenje (npr. *Pravopis*).

- (3) (...) *U šetnji idem s psom.* (...) prijedlog *s/sa*

Primjenom metalingvističkog komentara (kao u 3) učeniku bi trebalo biti lakše ispraviti pogrešku nego li uporabom korektorskih znakova jer je preciznije upućivanje na pogrešku.

Učitelj može ispod teksta pisanoga rada napisati sažet, poticajan i jasan komentar ili napomenu. Svrha je takvoga opisnog komentara poticanje učenika na pisanje, poticanje urednosti i točnosti, pohvala i sl. (Pavličević-Franić 2005), njime se najčešće daje osvrt na sadržaj i kompoziciju pisanoga rada, a na jezične pogreške samo kada su učestale (kao u 4).

(4) *Poštar dostavlja poštu s biciklom.*

Pazi na pisanje prijedloga uz imenice koje u instrumentalu znače sredstvo.

Opisni komentar ne može biti jedini tip korektivne povratne informacije na temelju koje će učenik pisati ispravak. No, dijelom je ovoga istraživanja jer se željelo utvrditi prepoznaju li ga učenici kao tip korektivne povratne informacije, odnosno, primjenjuje li se u nastavnoj praksi. Naznači li učitelj u opisnome komentaru učestale jezične pogreške, to se također može smatrati metalingvističkim pojašnjenjem.

Bez obzira na to hoće li se pogreška naznačiti ili ispraviti, postupak davanja korektivne povratne informacije trebao bi za učenike biti u funkciji učenja, a za učitelja u funkciji praćenja napredovanja učenikova rada. Pritom valja istaknuti da se u nastavnoj praksi predmeta Hrvatski jezik pogreške koje je učenik mogao izbjeći (jer bi o tom jezičnom sadržaju trebao imati dostatno znanje) naznačuju (uz metalingvističko pojašnjenje), a ispravljaju pogreške koje učenik nije mogao izbjeći (jer još nije poučen određenom jezičnom sadržaju). Stoga će u učenikovu pisanom radu biti zastupljena najmanje dva tipa korektivne povratne informacije (izravno ispravljanje + npr. korektorski znakovi).

2.4. Ispitanici i građa

Ovaj je rad nastao na temelju istraživanja koje je provedeno u svibnju 2018. godine u jednoj osnovnoj školi u Primorsko-goranskoj županiji na namjernome uzorku od 80 učenika šestih⁵ razreda kojima nastavni predmet Hrvatski jezik predaje ista učiteljica. Građa kojom se u vezi s načinima ispravljanja pogrešaka u pisanim radovima ispitalo učeničko prepoznavanje različitih tipova korektivne povratne informacije, te učinkovitost u ispravljanju izdvojene jezične jedinice izdvojena je iz opsežnijega upitnika. Upitnik je izrađen na temelju upitnika

---

⁵ Moguće je provesti ponovljeno istraživanje s ispitanicima različite dobi, ali pritom valja paziti da nenormativni jezični oblici, koje bi učenici trebali ispravljati, budu oni kojima su učenici poučeni na nekom od prethodnih stupnjeva obrazovanja.

prethodno provedenih istraživanja: I. Leki (1991), I. Lee (2005), H. R. Amrhein, H. Nassaji (2010). Pilot-istraživanje provedeno je u studenome 2017. godine u trima školama Primorsko-goranske županije među učenicima 6., 7. i 8. razreda, te je na temelju tih rezultata upitnik prerađen.

U dijelu upitnika kojim se provjeravala učinkovitost u ispravljanju izdvojene jezične jedinice primjenjujući različite tipove korektivne povratne informacije odabrana je jezična jedinica kojoj su ispitanici poučavani u školi (u 5. razredu) i dijelom je Nastavnoga plana i programa za osnovnu školu. Promatralo se uz koji će tip korektivne povratne informacije ispitanici napisati najviše točnih oblika prijedloznoga i besprijedloznoga instrumentala⁶. Osim toga, nastojalo se utvrditi može li pisanje točnih oblika biti povezano s primijenjenim tipom naznačivanja i ispravljanja pogrešaka ili je u vezi s ovladanošću izdvojenom gramatičkom kategorijom.

2.5. Način istraživanja

U vezi s oblikovanjem upitnika rabljenoga u ovome istraživanju valja izdvojiti redosljed pitanja. Prvo pitanje imalo je trojaku funkciju (5): imenovati tip korektivne povratne informacije u pisanim radovima (5a) i dati primjer primjene pojedinoga tipa u rečenici u kojoj je uporabljen nenormativni oblik prijedloznoga i besprijedloznoga instrumentala (5b) kako bi ispitanici mogli osvijestiti načine koje rabi njihov učitelj/učiteljica na primjeru, te ispitati učinkovitost u ispravljanju rečenica pomoću različitih tipova korektivne povratne informacije (5c). Takav je postupak uporabljen za četiri tipa korektivne povratne informacije (vidi 2. 3.).

- (5) a Učitelj može pogrešku podcrtati dogovorenim korektorskim znakovima.
b Primjer: U školu idem s autobusom.

---

⁶ Jelaska i Bjedov (2015) provjeravale su ovladanošću odabranim jezičnim jedinicama hrvatskoga standardnoga jezika na kraju obaveznoga školovanja u kojemu su ispitanici u zadacima nadopunjavanja, odnosno konstrukcije trebali upisivati prihvatljive riječi i izraze. Besprijedložni padežni oblici bili su jedna od ispitivanih jezičnih jedinica. Aladrović-Slovaček (2012) istraživala je lingvističku i komunikacijsku kompetenciju učenika 5. razreda. Na testu prepoznavanja gramatičkoga metajeziknoga znanja ispitanicima 5. razreda postavljeno je pitanje u vezi s instrumentalom: *Padež sredstva je _____*, a na razini komunikacijske kompetencije ispitanici su trebali prepoznati pogreške u pisanju besprijedloznoga instrumentala u rečenici: *S vlakom putujem u školu*, te rečenicu pravilno prepisati.

(Dvije su crte dogovoreni korektorski znak za gramatičku pogrešku.)

c Pokušaj napisati točnu rečenicu.

Usljedila su pitanja zatvorenoga tipa u kojima su ispitanici mogli zaokružiti više odgovora. Provjeravalo se prepoznavanje tipova korektivne povratne informacije koje rabi učitelj/učiteljica, te procjenjivanje korisnosti pojedinih tipova. U tim su pitanjima tipovi korektivne povratne informacije navedeni nazivom koji se rabi u literaturi (6). Pretpostavljeno je da ispitanici neće imati poteškoća u njihovu prepoznavanju jer su u pitanju koje je prethodilo bili upoznati s nazivom i jednim primjerom svakoga tipa korektivne povratne informacije.

- (6) a) Moj učitelj/učiteljica podcrtava dogovorenim korektorskim znakovima pogreške u školskoj zadaći.

Nakon pitanja zatvorenoga tipa, u vezi s procjenjivanjem korisnosti pojedinih tipova korektivne povratne informacije ispitanici su u pitanju otvorenoga tipa mogli obrazložiti svoje izbore⁷.

Ispitanicima sudjelovanje u istraživanju nije unaprijed najavljeno i za potrebe ovoga istraživanja nisu uvježbavani gramatički sadržaji i ispravljanje pomoću različitih tipova korektivne povratne informacije koji su se njime ispitivali.

Ispunjavanje je upitnika trajalo 20 minuta, bilo je anonimno i provodilo se tijekom redovitih školskih sati.

2.6. Rezultati i rasprava

U ovome će poglavlju ponajprije biti prikazano prepoznaju li ispitanici tipove korektivne povratne informacije, a potom, u vezi s ispravicima ispitanika uz pomoć različitih tipova, tablično i opisno oblici koje su ispitanici napisali u skladu s gramatičkom i pravopisnom normom, ali i oblici odstupanja od norme. Na kraju će biti prikazana analiza broja pogrešaka s obzirom na tipove korektivne povratne informacije i vrstu pogreške koju je trebalo ispraviti.

---

⁷ Obrazloženja ispitanika o tome koje načine označivanja i ispravljanja pogrešaka procjenjuju korisnima i zašto analizirat će se u drugome radu.

2.6.1. Prepoznavanje tipova korektivne povratne informacije u školskoj zadaći

Učiteljev način ispravljanja istovjetne učenikove pogreške u školskoj zadaći određuju stupanj obrazovanja i očekivanje o jezičnome znanju učenika oblikovano na temelju plana i programa za Hrvatski jezik⁸. Očekuje se da će na višim stupnjevima obrazovanja sve više pogrešaka biti naznačeno korektorskim znakovima, a izravno će ispravljanje postupno opadati. Opisni će komentar biti dijelom svakoga ispravka jer se njime pohvaljuje uspješnost pisanoga rada i daju preporuke za buduća pisanja. Navedeni tipovi učenicima bi trebali biti poznati, a utemeljeno na smjernicama metodičke literature u nas, u školskoj je praksi očekivana najslabija zastupljenost podcrtavanja pogrešaka ravnom crtom s metalingvističkim komentarom na rubnici.

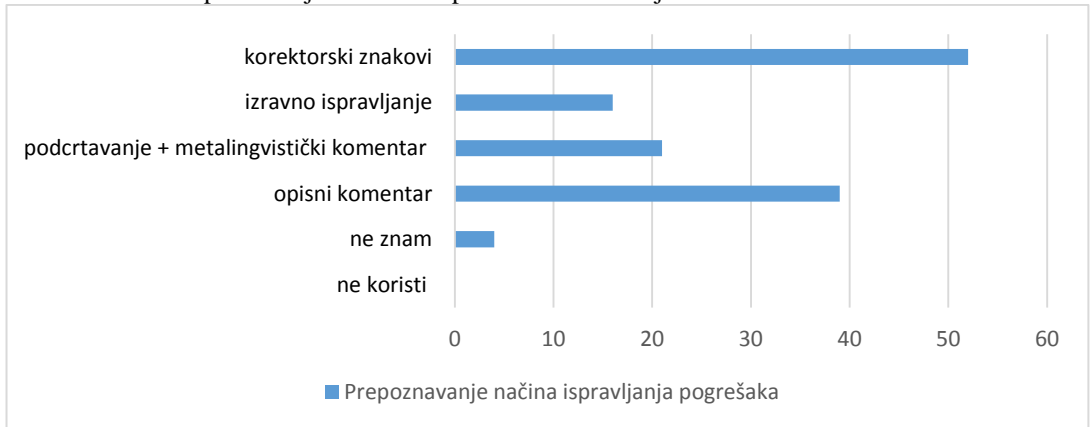
Graf 1 prikazuje frekvenciju odgovora ispitanika u prepoznavanju tipova korektivne povratne informacije koje rabi njihov učitelj. U školskim zadaćama ispitanika primjenjuje se korektivna povratna informacija jer je frekvencija zaokruživanja odgovora „Moj učitelj/učiteljica ne koristi nijedan od načina ispravljanja pogrešaka u školskoj zadaći” nula, ($f = 0$). Većina ispitanika prepoznaje učiteljeve postupke ispravljanja pogrešaka u školskim zadaćama i zaokružuje najmanje jedan, a najviše tri tipa, a tek manji broj ispitanika ($f = 6$) zaokružuje odgovor „Ne znam koji način ispravljanja pogrešaka u školskoj zadaći koristi moj učitelj/učiteljica”.

Najviše ispitanika prepoznaje korektorske znakove ($f = 52$), te opisni komentar na kraju rada ($f = 39$) kao tipove korektivne povratne informacije koje rabi njihov učitelj. Potom, manje ispitanika ($f = 21$) prepoznaje podcrtavanje ravnom crtom s metalingvističkim komentarom na rubnici, te šesnaest ($f = 16$) izravno ispravljanje.

---

⁸ Tako će učitelj do 6. razreda pogreške u, primjerice, pisanju infinitiva ispred i iza zanaglasnice u futuru I. (uči se u 6. razredu, u drugome polugodištu⁸), izravno ispraviti jer učenik još ne poznaje pravila, a na kraju 6. razreda tu će istu pogrešku označiti korektorskim znakovima jer bi tada učenik trebao poznavati pravilo o pisanju infinitiva ispred i iza zanaglasnice u futuru I.

Graf 1. Prepoznavanje korektivne povratne informacije u školskim zadaćama

Razvidno je kako se u razrednim odjelima u kojima je istraživanje provedeno primjenjuje korektivna povratna informacija kao odgovor na učeničku pogrešku u školskoj zadaći, te da su ispitanici svjesni pojedinih namjernih postupaka učitelja u vezi s njihovim pogreškama u školskim zadaćama.

Češće prepoznavanje korektorskih znakova kao tipa korektivne povratne informacije koji rabi učitelj u školskoj zadaći u odnosu na izravno ispravljanje bilo je očekivano s obzirom na stupanj obrazovanja ispitanika. Isto tako, očekivan je rezultat prepoznavanja opisnoga komentara jer bi on trebao biti dijelom ispravka svake školske zadaće.

No, frekvencije izravnoga ispravljanja i podcrtavanja ravnom crtom s metalingvističkim komentarom na rubnici obrnute su od očekivanoga. U vezi s tim valja istaknuti kako učitelji često označe pogrešan odgovor jednom crtom i, radi urednosti i preglednosti rada, točan odgovor – ispravak napišu na rubnici, što je i dalje izravno ispravljanje. Ispitanici su taj postupak mogli zamijeniti s podcrtavanjem ravnom crtom s metalingvističkim komentarom na rubnici, pa je zbog toga rezultat u prepoznavanju toga tipa viši od očekivanoga.

2.6.2. Učinkovitost ispravljanja pomoću različitih tipova korektivne povratne informacije

U rečenicama koje je trebalo ispraviti pomoću različitih tipova korektivne povratne informacije uporabljani su normativno netočni oblici prijedložnoga i besprijedložnoga instrumentala na gramatičkoj razini i normativno netočni oblici s

obzirom na pravopisnu normu⁹. Tim su sadržajima učenici poučeni u 5. razredu u okviru dviju nastavnih tema: sklonidba imenica i pisanje i izgovor prijedloga, priloga, veznika i čestica.

Prijedlog *s(sa)* najčešći je i najtipičniji instrumentalni prijedlog (Silić, Pranjković 2007). S obzirom na izricanje prijedloga *s(sa)*, razlikuju se i dva temeljna značenja instrumentala: značenje društva i značenje sredstva. Glavno je značenje instrumentala sredstvo i njime se označuje predmet kojim se ili uz pomoć kojega se obavlja kakva radnja, npr. *putovati vlakom* (Silić, Pranjković 2007) i najčešće se izriče bez prijedloga. Značenje društva ili pratnje u pravilu se izražava prijedložno-padežnim izrazima s prijedlogom *s(sa)* (Silić, Pranjković 2007).

Tablica 1. Tipovi korektivne povratne informacije, primjeri zadataka i vrste pogrešaka

Tip korektivne povratne informacije:	Primjer:	Gramatička norma:	Pravopisna norma:
1. Korektorski znakovi	U školu idem <u>s autobusom</u> . Dvije su crte dogovoreni korektorski znak za gramatičku pogrešku.	-	Uvjetno + (<i>s + autobus</i>)
2. Izravno ispravljanje	automobilom U školu idem ~~sa automobilom~~ .	-	Uvjetno – (<i>sa + automobil</i>)
3. Podcrtavanje ravnim crtom s metalingvističkim komentarom	U šetnju idem <u>s psom</u> . Prijedlog <i>s/sa</i>	+	- (<i>s + psom</i>)
4. Opisni komentar	Poštar dostavlja poštu s biciklom. Pazi na pisanje prijedloga uz imenice koje u instrumentalu znače sredstvo.	-	Uvjetno + (<i>s + biciklom</i>)

Kada je riječ o pravopisnoj normi, učenici su poučeni o dodavanju naveska *a* prijedlogu *s* kada se nađe ispred riječi koje počinju glasovima *s*, *š*, *z*, *ž*, skupovima *ks* i *ps*, te zamjenicom *mnom*.

⁹ U vezi s prijedložnim i besprijedložnim instrumentalom, učenici, prema Planu i programu (2006) trebaju razumjeti temeljnu ulogu padeža u hrvatskome jeziku i ovladati uporabom padeža uz pojedine prijedloge u skladu s (gramatičkom) normom, te u vezi s pravopisnom normom pravilno pisati prijedloge *s(a)* (*mnom*) u govoru i pismu.

U vezi s navedenim Tablica 1 pokazuje kako je u 1. (korektorski znakovi), 2. (izravno ispravljanje) i 4. zadatku (opisni komentar) uporabljen nenormativni oblik besprijedložnoga instrumentala (u značenju sredstva), a u 3. je zadatku (podcrtavanje ravnom crtom s metalingvističkim komentarom) narušena pravopisna norma, ali je uporabljen normativni oblik instrumentala s prijedlogom *s(sa)* (u značenju društva). U 1., 2. i 4. zadatku varirano je pravopisno pravilo bez obzira na narušavanje gramatičke norme kako se primjerima ne bi sugeriralo je li pogreška pravopisna ili gramatička. Naznaka „uvjetno +” znači: da je na tome mjestu trebao biti oblik instrumentala s prijedlogom *s(sa)*, tada u tom primjeru ne bi bila narušena pravopisna norma. Naznaka „uvjetno –” znači: da je na tome mjestu trebao biti instrumental s prijedlogom *s(sa)*, tada bi u tom primjeru bila narušena pravopisna norma.

2.6.2.1. Korektorski znakovi

U Tablici 2 nalazi se primjer rečenice koju su ispitanici trebali ispraviti pomoću korektorskih znakova. Oblik besprijedložnoga instrumentala *autobusom* točno je napisalo 59 ispitanika (73,75%), a 20 je ispitanika (25,00%) variralo pravopisno pravilo i napisalo oblik *sa autobusom*, iako je uz korektorski znak bilo naznačeno da označava gramatičku pogrešku. Jedan ispitanik (1,25%) nije odgovorio.

Tablica 2. Korektorski znakovi

Zadana rečenica	Učenički ispravci	Brojčani omjer	Postotni omjer
U školu idem <u>s autobusom</u> .	<i>autobusom</i>	59	73,75%
	<i>sa autobusom</i>	20	25,00%
	<i>nije odgovorio</i>	1	1,25%

2.6.2.2. Izravno ispravljanje

U sljedećoj je rečenici, a prikazano je u Tablici 3, oblik besprijedložnoga instrumentala *automobilom* točno napisalo 65 ispitanika (81,25%), variralo je pravopisno pravilo i napisalo oblik *s automobilom* 7 ispitanika (8,75%), a prepisalo prekriveni oblik *sa automobilom* troje ispitanika (3,75%). Petero ispitanika (6,25%) nije odgovorilo.

Tablica 3. Izravno ispravljanje

Zadana rečenica	Učenički ispravci	Brojčani omjer	Postotni omjer
automobilom	automobilom	65	81,25%
U školu idem ~~sa~~	<i>s automobilom</i>	7	8,75%
~~automobilom.~~	<i>sa automobilom</i>	3	3,75%
	<i>nije odgovorio</i>	5	6,25%

2.6.2.3. Podcrtavanje ravnom crtom s metalingvističkim komentarom

U trećoj je rečenici uporabljen gramatički normativan oblik instrumentala sredstva, ali je to jedina rečenica u kojoj je trebalo ispraviti pravopisno netočan oblik *s psom* u pravopisno točan oblik *sa psom* (Tablica 4). Pogreška je u toj rečenici bila podcrtana ravnom crtom, a uz nju je naznačen metalingvistički komentar (prijedlog *s/sa*). Većina je ispitanika, 71 (88,75%) napisala pravopisno i gramatički normativni oblik *sa psom*, 3 (3,75%) su ispitanika napisala oblik istovjetan pogrešnome u polazišnoj rečenici, *s psom*, a petero ispitanika (6,25%) nije odgovorilo. Jedan je ispitanik (1,25%) napisao *s pticom* što je gramatički ovjeren oblik, pravopisno točan, ali je sadržaj rečenice malo vjerojatan¹⁰.

Tablica 4. Podcrtavanje ravnom crtom s metalingvističkim komentarom

Zadana rečenica	Učenički ispravci	Brojčani omjer	Postotni omjer
U šetnju idem <u>s psom</u> .	<i>sa psom</i>	71	88,75%
Prijedlog <i>s/sa</i>	<i>s psom</i>	3	3,75%
	<i>s pticom</i>	1	1,25%
	<i>nije odgovorio</i>	5	6,25%

2.6.2.4. Opisni komentar

U četvrtoj rečenici (Tablica 5) više od polovice ispitanika, 53 (66,25%) napisalo je točan odgovor *biciklom*. Šesnaest ispitanika (20,00%) variralo je

¹⁰ Primjeri koje su ispitanici napisali, a gramatički su ovjereni (iako ne odgovaraju očekivanome obliku) ne prikazuju se kao pogrešni odgovori u Tablici 6.

pravopisno pravilo u toj rečenici napisavši oblik *sa biciklom*, troje je ispitanika (3,75%) zapisalo rečenicu jednaku polazišnoj s oblikom *s biciklom*, a šest ispitanika (7,50%) nije odgovorilo. Rečenicu (*Poštar dostavlja poštu na biciklu.*) napisala su dva ispitanika, te je rečenica gramatički ovjerena jer su ispitanici uporabili prijedlog *na* + lokativ u značenju sredstva, dok je u rečenici (*Poštar dostavlja poštu s autom.*) koju je napisao jedan ispitanik sadržaj rečenice moguć, ali je uporabljen nenormativni oblik besprijedložnoga instrumentala sredstva (uz uvjetnu pravopisnu točnost).

Tablica 5. Opisni komentar

Zadana rečenica	Učenički ispravci	Brojčani	Postotni omjer
		omjer	
Poštar dostavlja poštu s biciklom.	<i>biciklom</i>	53	66,25%
	<i>sa biciklom</i>	16	20,00%
Pazi na pisanje prijedloga uz imenice koje u instrumentalu znače sredstvo.	<i>s biciklom</i>	2	3,75%
	<i>s autom</i>	1	1,25%
	<i>na biciklu</i>	2	2,50%
	<i>nije odgovorio</i>	6	7,50%

2.6.2.5. Analiza pogrešaka

Postavlja se pitanje: Može li pisanje točnih oblika biti povezano s primijenjenim tipom naznačivanja i ispravljanja pogrešaka ili je u vezi s ovladanošću izdvojenom gramatičkom kategorijom? U Tablici 6 navedeni su, za ispitanike koji su griješili, zajednički rezultati broja pogrešaka uz primjenu četiriju tipova korektivne povratne informacije koji pomažu odgovoriti na postavljeno pitanje.

Ispitanici su (njih 29, 36,25%) ispravljajući 4 rečenice napisali ukupno 53 nenormativna oblika prijedložnoga i besprijedložnoga instrumentala narušavajući gramatičku i pravopisnu normu. Čak polovicu pogrešnih oblika (27) napisalo je 9 ispitanika sustavno griješeći u 3 od 4 zadatka. Oni koji su pogrešno ispravili 3 od 4 zadatka, dosljedno u zadacima variraju pravopisno pravilo u odnosu na polazišne rečenice ili prepisuju rečenicu istovjetnu polazišnoj. Ni u jednom zadatku nisu proizveli oblik besprijedložnoga instrumentala sredstva i, možemo reći, do kraja 6. razreda ne vladaju tom jedinicom standardnoga jezika, te sustavno griješe u pisanju ispravka bez obzira na primijenjen tip korektivne povratne informacije koji bi im

(više ili manje, ovisno o stupnju metalingvističkog pojašnjenja) u tome trebao pomoći. Griješe čak i u pisanju ispravka kada im je točan odgovor napisan iznad pogreške (izravno ispravljanje).

Tablica 6. Broj pogrešaka uz primjenu četiriju načina ispravljanja pogrešaka

	3 pogreške		2 pogreške		1 pogreška		BROJ POGREŠAKA		
1	-	-	-	-	-	-	-	20	
2			-			-		10	
3	-			-	-		-	4	
4	-	-	-	-			-	19	
Ispitanika:	1	8	4	1	1	6	2	0	6
UKUPNO	9		6			14			29
ISPITANIKA:									
UKUPNO	27		12			14			53
POGREŠAKA:									

No, što kada ispitanici griješe u jednom ili dvama zadatcima?

Koji griješe u dvama zadatcima, najčešće griješe u 1. i 4. zadatku ($f = 4$), te po jedan ispitanik u 1. i 3. ($f = 1$) i jedan u 3. i 4. zadatku ($f = 1$). Najviše je ispitanika koji su imali jednu pogrešku pogrešno napisalo 1. zadatak ($f = 6$) i 4. zadatak ($f = 6$), samo dva ispitanika 2. zadatak ($f = 2$) i nitko od ispitanika 3. zadatak ($f = 0$). Izostavimo li rezultate u 3. zadatku (koji je jedini zadatak u kojemu je pogreška bila pravopisna, a ne gramatička), dobivamo sljedeće: u ispravljanju nenormativnih oblika besprijedložnoga instrumentala sredstva ispitanici podjednako teško ispravljaju pogreške uz pomoć korektorskih znakova u 1. zadatku (11 pogrešaka) i opisnoga komentara u 4. zadatku (11 pogrešaka), a lakše uz pomoć izravnoga ispravljanja (2 pogreške). Ispitanici češće pišu normativne oblike besprijedložnoga instrumentala sredstva uz izravno ispravljanje, dok im je podjednako teško uz korektorske znakove i opisni komentar¹¹.

¹¹ Neka su istraživanja (Lee 2005) pokazala da se izvedba učenika nije razlikovala kada su učitelji pogreške samo označili ili kada su se koristili korektorski znakovi kao tip korektivne povratne informacije s metalingvističkim pojašnjenjem.

Na samome kraju, usporedit će se rezultati prethodnih istraživanja u vezi s ovladanošću ispitanika besprijedložnim instrumentalom i rezultata ovoga istraživanja. Aladrović Slovaček (2012) u vezi s komunikacijskom kompetencijom učenika 5. razreda navodi kako 47% ispitanika prepoznaje pogreške u pisanju besprijedložnoga instrumentala sredstva (u rečenici *S vlakom putujem u školu.*) što je tumačeno dobrim rezultatom. Jelaska i Bjedov (2015) zaključuju kako su učenici na kraju 8. razreda općenito ovladali tom jedinicom standardnoga jezika (*vlak* kao sredstvo) jer ju je proizvelo više od 90% ispitanika, ali nisu ovladali kategorijom sredstva jer *olovka* kao sredstvo pisanja, te *dvije crte* kao sredstvo podcrtavanja imaju manji broj normativnih odgovora (84%). Rezultati se ovoga istraživanja smještaju između rezultata dvaju navedenih istraživanja – 27 ispitanika na kraju 6. razreda (33,75%) napravilo je pogrešku u zadacima u kojima im je metalingvističko pojašnjenje trebalo pomoći u prizivanju svoga znanja o besprijedložnome instrumentalu sredstva iz 5. razreda (1. i 4. zadatak). Zaključuje se da trećina ispitanika ovoga istraživanja još ne vlada ovom gramatičkom kategorijom (putovanje prijevoznim sredstvom), te bi vježbama proizvodnje besprijedložnoga instrumentala sredstva trebalo u praksi posvetiti više pozornosti.

3. UMJESTO ZAKLJUČKA

Ovo je istraživanje pokazalo da je korektivna povratna informacija dijelom nastavne prakse kojom se odgovara na učeničku pogrešku u školskoj zadaći. U vezi je s tim svjesnost učenika o namjernim postupcima učitelja kada je riječ o pogreškama u školskoj zadaći, postupku koji je za učitelje zahtjevan i iziskuje mnogo vremena i truda. Stupanj obrazovanja ispitanika usmjerio je očekivanja o češćem prepoznavanju korektorskih znakova u odnosu na izravno ispravljanje kao tipa korektivne povratne informacije, što je istraživanje i pokazalo. Očekivan je visok rezultat i prepoznavanja opisnoga komentara. Suprotno očekivanjima, rezultatima je potvrđeno da je izravno ispravljanje slabije prepoznato u odnosu na podcrtavanje ravnom crtom s metalingvističkim komentarom. To možemo pripisati mogućem zamjenjivanju tih dvaju tipova jer izravno ispravljanje u praksi zbog podcrtavanja ravnom crtom i pisanja točnoga odgovora na rubnici (radi preglednosti) nalikuje podcrtavanju ravnom crtom s metalingvističkim komentarom na rubnici. Svakako bi bilo potrebno provesti usporedno istraživanje i s učiteljima (ili barem analizom školskih zadaća) o primjeni pojedinih tipova korektivne povratne informacije i njihovoj zastupljenosti na različitim stupnjevima obrazovanja.

Rezultati u zadacima ispravljanja nenormativnih oblika prijedložnoga instrumentala društva i besprijedložnoga instrumentala sredstva primjenom različitih tipova korektivne povratne informacije pokazuju da su učenici u ispravljanju istovjetne gramatičke pogreške uspješniji kada im je ponuđeno točno rješenje (izravno ispravljanje), a teže im je ispraviti kada su pogreške označene ili pojašnjene metalingvistički (korektorski znakovi, opisni komentar) i pretpostavljaju aktiviranje učenikova znanja o jeziku. Buduća bi istraživanja trebala usmjeriti učinkovitosti učenikova ispravljanja pogrešaka prije i nakon razdoblja jezične automatizacije uz tipove korektivne povratne informacije kojima se pogreške samo naznačuju i prati ih različiti stupanj metalingvističkog pojašnjenja. Analiza broja pogrešaka upućuje na važnost ovladavanja pojedinom jezičnom jedinicom kao preduvjeta točnog ispravljanja uz bilo koji tip korektivne povratne informacije.

Kako bi se ispitala funkcionalnost i svrhovitost korektivne povratne informacije, buduća bi istraživanja među učenicima trebala pokazati razlikuju li se učenici u proizvodnji normativnih oblika besprijedložnoga instrumentala sredstva (i drugih jezičnih jedinica) kada im je put od pogreške do točnoga odgovora posredovan korektivnom povratnom informacijom s različitim stupnjem metalingvističkog pojašnjenja, tek naznačivanjem pogreške bez metalingvističkog pojašnjenja ili kada korektivna povratna informacija izostaje.

LITERATURA

- Aladrović Slovaček, K. (2012). *Razvojna obilježja dječjega jezika u ovladavanju hrvatskim standardnim jezikom do završetka jezične automatizacije* (doktorska disertacija).
- Amrhein, H. R., Nassaji, H. (2010). "Written corrective feedback: What do students and teachers prefer and why?". *Canadian Journal of Applied Linguistics* 13: 95–127.
- Ellis, R. (2009a). "Corrective Feedback and Teacher Development". *L2 Journal* 1: 3–18.
- Ellis, R. (2009b). "A typology of written corrective feedback types". *ELT Journal* 63/2: 97–107.
- Ferris, D. R. (2010). "Second language writing research and written corrective feedback in SLA. Intersections and Practical Applications". *Studies in Second Language Acquisition* 32: 181–201.

- Jelaska, Z., Bjedov, V. (2015). „Pogreške ili promjene – ovladanost odabranim hrvatskim morfosintaktičkim sadržajima učenika završnoga razreda osnovne škole”. *Jezikoslovlje* 16: 227–252.
- Lee, I. (2005). “Error Correction in the L2 Writing Classroom: What Do Students Think?”. *TESL Canada Journal* 22: 1–16.
- Leki, I. (1991). “The Preferences of ESL Students for Error Correction in College-Level Writing Classes”. *Foreign Language Annals* 24: 203–221.
- Mifka-Profožić, N. (2016). „Korektivna povratna informacija”. Pristupljeno 8. 2. 2019. URL: < bmri.uniri.hr/korektivna-povratna-informacija>.
- MZOŠ (2006). *Nastavni plan i program za osnovnu školu*. Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa.
- Pavličević-Franić, D. (2005). *Komunikacijom do gramatike*. Zagreb: Alfa.
- Rosandić, D. (2002). *Od slova do teksta i metateksta*. Zagreb: Profil.
- Silić, J., Pranjković, I. (2007). *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*. Zagreb: Školska knjiga.
- Težak, S. (1998). *Teorija i praksa nastave hrvatskoga jezika 1 i 2*. Zagreb: Školska knjiga.
- Visinko, K. (2010). *Jezično izražavanje u nastavi Hrvatskoga jezika – pisanje*. Zagreb: Školska knjiga.

Jasna Bičanić
University of Zagreb
University of Rijeka

Maja Opašić
University of Rijeka

CORRECTIVE FEEDBACK IN MOTHER TONGUE TEACHING

Summary

Error correction is a frequently debated topic in the field of mother tongue and second language teaching and learning. This study focuses on students' perception of teachers' corrective feedback and its effectiveness. The aim of this study was to examine whether students recognize corrective feedback in written assignments and how effectively they use it to correct the selected language forms. By treating non-standard forms with different types of corrective feedback we tried to analyse which type of feedback helps students to produce the highest number of correct forms. Furthermore, we tried to determine whether the production of correct forms is connected with the way errors are marked and corrected or with the degree of mastery of a particular grammatical category.

The research has shown that written corrective feedback is used in school assignments and that the participants are aware of teachers' treatments of their errors in certain cases. The participants most often recognize correction marks and descriptive comments as types of written corrective feedback in school assignments. Moreover, the research has shown that the participants regularly fail to correct their errors regardless of the type of corrective feedback employed if they have still not mastered the language unit in question. However, they are more likely to produce standard forms with direct error correction, while they find it equally difficult with the help of correction marks and descriptive comments.

Key words: corrective feedback, error correction, written assignments, school assignment, students.

Primljeno: 14. 5. 2019.
Prihvaćeno: 24. 7. 2019.